

Л. М. КАРАМУШКА, д-р психол. наук

Н. Ю. ХУДЯКОВА, аспірант

(Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України, м. Київ)

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СПРЯМОВАНOSTІ КЕРІВНИКІВ КОМЕРЦІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Наукові праці МАУП, 2003, вип. 6, с. 12–14

Останнім часом все більше керівників комерційних організацій розглядають проблему управління з наукової точки зору і прагнуть отримати консультативну допомогу фахівця-психолога. Консультування керівників комерційних структур з проблем управління, на наш погляд, буде ефективнішим, якщо психолог знатиме особливості вияву та тенденції розвитку у керівників факторів, що впливають на ефективність управління.

Одним із таких факторів є психологічна готовність керівника до управління. За своєю структурою це складне, багатоаспектне особистісне утворення, яке включає мотиваційний, когнітивний, операційний і особистісний компоненти.

Нами було емпірично досліджено спрямованість керівника, яку, на наш погляд, можна віднести до мотиваційного компонента готовності керівника і яка істотно впливає на ефективність управлінської діяльності керівників комерційних організацій.

Для проведення дослідження було опитано більше 50 керівників відділів одного з провідних банків України (центрального офісу та його філій в регіонах). З метою вивчення спрямованості керівників ми застосували "Методику виміру типів домінуючих орієнтацій керівника", запропоновану Л. Д. Столяренко*.

У результаті математичної обробки даних з'ясувалось, що у структурі спрямованості кожного з обстежених керівників наявні чотири типи орієнтацій:

- орієнтація на інтереси справи — на безпосереднє виконання завдання, дотримання плану, переслідування мети колективної діяльності;
- орієнтація на міжособистісну взаємодію — на особистість іншого співробітника, його особисті та ділові якості, на особливості взаємовідносин керівника та підлеглих, психологічний клімат у колективі;
- орієнтація на себе ("его-орієнтація") — опора на власний досвід, схильність до ризику та вольових рішень, підвищений рівень домагань;
- орієнтація на офіційну субординацію в організації — на фактори влади, соціальний контроль, обов'язкове дотримання інструкцій, на вплив посадового авторитету.

Якщо прийняти, що у структурі спрямованості керівника наявні тільки ці чотири типи орієнтацій, то можна визначити, яку частину спрямованості складає той чи інший тип орієнтації. У середньому структура спрямованості керівників комерційних організацій має такий вигляд:

- 1) орієнтація на себе — 34 %;
- 2) орієнтація на інтереси справи — 31 %;
- 3) орієнтація на міжособистісну взаємодію — 19 %;
- 4) орієнтація на офіційну субординацію в організації — 16 %.

Як бачимо, тут переважають два типи орієнтацій: на себе і на справу, вони розвинені приблизно однаково. Значно менше представлені орієнтації на міжособистісну взаємодію та на офіційну субординацію в організації.

Ураховуючи те, що весь процес управління пов'язаний насамперед із роботою з людьми, спілкуванням, і взагалі із взаємодією працівників, тому

* Столяренко Л. Д. Основы психологии. — Ростов н/Д.: Феникс, 1997. — С. 561–569.

під час аналізу отриманих даних потрібно приділити особливу увагу достатній вираженості орієнтації на міжособистісну взаємодію. Наше дослідження показало: реальний стан справ тут такий, що ця дуже важлива орієнтація сформована явно недостатньо.

Окрім того, нами було досліджено вплив соціально-психологічних чинників (статі, віку, стажу управлінської діяльності керівників) на особливості вияву зазначених вище характеристик керівників комерційних організацій. У результаті ми отримали дані про вплив соціально-психологічних чинників на особливості структури спрямованості керівників комерційних організацій.

Залежність структури спрямованості керівників від статі характеризують дані табл. 1.

Таблиця 1

Залежність структури спрямованості керівників від статі

Стать керівника	Тип орієнтації, %			
	на справу	на між-особистісну взаємодію	на себе	на офіційну субординацію
Жінка	32	18	32	18
Чоловік	29	21	40	10

Як бачимо, розподіл різних типів орієнтацій у структурі спрямованості керівників-жінок і керівників-чоловіків має відмінності. Не набагато вирізняються орієнтації на справу і на міжособистісну взаємодію. Жінки більше, ніж чоловіки (32 проти 29 %), орієнтовані на справу і менше (18 проти 21 %) – на міжособистісну взаємодію.

Відсоткове відношення орієнтацій на себе і на офіційну субординацію керівників-жінок і керівників-чоловіків має статистично значущі відмінності ($p < 0,05$ для орієнтації на себе і $p < 0,01$ для орієнтації на офіційну субординацію). Жінки більше, ніж чоловіки (18 проти 10 %), орієнтовані на офіційну субординацію і менше (32 проти 40 %) – на себе.

Залежність структури спрямованості керівників від віку характеризують дані табл. 2.

Як бачимо, структура спрямованості керівників залежить від їхнього віку. Не набагато вирізняються орієнтації на справу, на міжособистісну взаємодію і на себе. Група керівників, старших за 44 роки, більше, ніж молодша група (34 проти 29 %), орієнтована на справу. На міжособистісну взаємодію менше за всіх орієнтовані керів-

Таблиця 2

Залежність структури спрямованості керівників від віку

Вік керівника	Тип орієнтації, %			
	на справу	на між-особистісну взаємодію	на себе	на офіційну субординацію
34 роки і менше	29	16	32	23
35–44 роки	29	21	36	14
45 років і менше	34	18	33	14

ники, молодші 35 років (16 %), і більше за всіх – керівники від 35 до 44 років (21 %). Ця ж група керівників – 35–44 роки – більше за всіх орієнтована на себе (36 проти 32 і 33 %).

Відсоткове відношення орієнтацій на офіційну субординацію керівників різного віку має статистично значущі відмінності ($p < 0,05$ для груп керівників до 34 років і більше 45 років і $p < 0,02$ для груп 35–44 роки і більше 45 років). Керівники, молодші 35 років (23 %), більше за інших (14 і 14 %) орієнтовані на офіційну субординацію.

Залежність структури спрямованості керівників від стажу роботи характеризують дані табл. 3.

Таблиця 3

Залежність структури спрямованості керівників від стажу роботи

Стаж роботи	Тип орієнтації, %			
	на справу	на між-особистісну взаємодію	на себе	на офіційну субординацію
Менше 5 років	30	20	35	15
5 років і більше	33	17	33	17

Як видно, структура спрямованості керівників мало залежить від їхнього стажу роботи. Не набагато вирізняється відсоткове відношення всіх орієнтацій. Керівники зі стажем роботи менше 5 років більше до тих, хто працює понад 5 років, орієнтовані на міжособистісну взаємодію (20 проти 17 %) і на себе (35 проти 33 %). Проте у цій же групі керівників (менше 5 років) менше виражені орієнтації на справу (30 проти 33 %) і на офіційну

субординацію (15 проти 17 %). Але статистично значущих відмінностей отримано не було.

Проаналізувавши залежність структури спрямованості керівників від соціально-психологічних чинників, можна дійти висновку, що найблагополучнішою, на наш погляд, є структура спрямованості керівників віком 35–44 роки. У ній орієнтація на міжособистісну взаємодію виражена сильніше, ніж у структурах спрямованості керівників інших груп. Але, на наш погляд, ця орієнтація взагалі сформована недостатньо у керівників всіх груп.

Отримані дані щодо структури спрямованості керівників комерційних організацій і наявні відмінності між різними групами керівників доцільно враховувати при наданні керівникам психологічної допомоги. Варто пам'ятати також про відмінності, що зумовлені статтю керівника — чоловіка або жінки. Надаючи консультаційну допомогу, спрямовану на розвиток орієнтації на міжособис-

тисну взаємодію, особливу увагу доцільно звернути на керівників, молодших від 34 років.

Література

1. *Алексеев А., Пигалов В.* Деловое администрирование на практике: Инструментарий руководителя. — М.: Технолог. школа бизнеса, 1994. — 144 с.
2. *Карамушка Л. М.* Психология управления заведениями средней освіти: Монография. — К.: Ніка-Центр, 2000. — 332 с.
3. *Тобиас Л.* Психологическое консультирование и менеджмент: Взгляд клинициста: Пер. с англ. — М.: Независимая фирма "Класс", 1997. — 160 с.
4. *Управленческое консультирование:* Пер. с англ. — 2-е изд. / Под ред. М. Кубра. — М.: СП "Интер-эксперт", 1992. — Т. 1 — 319 с.; Т. 2 — 350 с.